

Komorowski, Paweł

"Prirodnauucznie znanija i kniżnina prez byłgarskoto wyrażdane", Neli Baczwarowa, Sofija 1982 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/2, 486-487

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

celarii królewskiej. Po przyjęciu święceń kapłańskich (1592) był kanonikiem krakowskim, opatem komendatoryjnym w benedyktyńskim opactwie Sieciechowie, biskupem w Kamieńcu Podolskim i od roku 1614 arcybiskupem lwowskim. Wcześniej przez kilka lat pełnił funkcję posła królewskiego przy dworze neapolitańskim.

Książka składa się z wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisu ilustracji oraz indeksu osób i miejscowości.

Rozdział pierwszy został poświęcony legendarnym i rzeczywistym przodkom Próchnickiego, w przedziale czasowym od prehistorii do XVI w. Narzuciło to z konieczności omówienie w sposób ogólnikowy stosunków gospodarczych, religijnych, społeczno-politycznych na Rusi.

W rozdziale drugim uwaga Autora skupia się na wypełnianiu ram życiorysu Próchnickiego datami, faktami i zdarzeniami. Resztę obrazu dopełnił domysłami i przesłankami. W sumie dowiódł, że arcybiskup był postacią prawą, skromną, oddaną sprawom publicznym, ale mało przywódczą.

W rozdziale trzecim Autor zebrał skrzętnie i zanalizował pod kątem faktografii twórczość J. A. Próchnickiego (Jego dorobek literacki sprowadza się do dwóch utworów ogłoszonych drukiem). Z materiałów rękopiśmiennych przedmiotem szczególnej uwagi Autora był niewielki zbiór historyczno-genealogiczny, wywodzący Próchnickich z książąt Bybelskich. Czytając ten fragment odnosi się wrażenie, że M. Gębarowicz ma pretensje do pisarza o brak krytycyzmu historycznego. W tym rozdziale razi szczególnie brak systematyczności i jasności wywodów.

W rozdziale czwartym omówiono szeroko mecenat literacki J. A. Próchnickiego. Natomiast skromniej potraktowano mecenat artystyczny. Mimo to uznają ten rozdział ze względu na bogaty materiał faktograficzny za najwartościowszy.

W rozdziale piątym (liczącym niepełnych 12 stron) Autor podjął niektóre problemy księgoznawcze, ale w sposób bardzo ogólnikowy i fragmentaryczny. Interesują go niektóre elementy bibliofilstwa, głównie ekslibrisy i supereklibrisy. Z bogatego księgozbioru Próchnickiego zarejestrowano około 30 egzemplarzy. A wiadomo przecież, że Próchnicki obdarował książkami m.in. opactwo w Sieciechowie, kolegia jezuitów w Kamieńcu Podolskim, Lwowie, Jarosławiu oraz lwowską kapitułę katedralną.

Charakteryzując książkę M. Gębarowicza trzeba zauważyć, że Autor starał się nawiązać do takich dziejopisów kultury, jak S. Kot, H. Barycz czy K. Dobrowolski. Poświęcił jednak zbyt wiele uwagi faktografii, a słabiej rozbudował warstwę interpretacyjną. Wskutek tego lektura książki jest miejscami męcząca. Potęgują to liczne powtórzenia, nawroty, uzupełnienia, a także czasem trudne do uchwycenia rozgraniczenie domysłów i poszlak od zdarzeń realnych. Nie zmienia to jednak faktu, że omówiona książka jest cenna i warta polecenia ze względu na walory erudycyjne i ukazanie przedstawiciela hierarchii kościelnej w szerszym kontekście jego działalności kulturalnej.

Stanisław Rybandt
(Warszawa)

Neli Baczwaraowa: *Prirodonaučnitate znaniija i kniżnina prez bylgarskoto wyrażdane*. Sofija 1982 Izdatelstwo na Bylgarskata Akademiija na Naukite, 183 ss.

Rozwój nauki w okresie bułgarskiego odrodzenia jest rzadko poruszany w polskiej literaturze historycznej. Dlatego warta zasygnalizowania jest książka Neli Baczwaraowej pt. *Nauki przyrodnice i literatura w okresie bułgarskiego odrodzenia*. Początek tego okresu przypada tam na lata dwudzieste XIX w., a kończy

się około 1878 r. Nastąpiło wtedy wyraźne ożywienie takich nauk, jak: astronomia, fizyka, chemia, matematyka, biologia, geologia, rolnictwo. Rozwój ten był wynikiem zmian socjalno-ekonomicznych zachodzących w Bułgarii dziewiętnastego wieku. Zmiany nastąpiły także w świadomości narodowej społeczeństwa. Poczucie odrębności historyczno-kulturowej stworzyło zapotrzebowanie na rozwój własnej nauki. Najbardziej czuły na to były w społeczeństwie grupy dobrze usytuowane ekonomicznie.

Książka podzielona jest na trzy części. Pierwsza, tworząca wstęp, omawia historyczne podłoże rozwoju nauk przyrodniczych. Wpłynął na to ogólny rozwój gospodarczy kraju. Nie mniej ważne były kontakty kulturalne i naukowe bułgarskich środowisk naukowych z ówczesną Europą. Dzięki nim osiągnięcia innych państw mogły być poznane i adaptowane, a także, co jest ważniejsze, nastąpił rozwój własnej twórczości naukowej.

Druga część pracy — to trzy obszernie rozdziały. W pierwszym N. Baczwarowa opisuje początki nauk przyrodniczych w Bułgarii. W latach dwudziestych zaczynają pojawiać się pierwsze poważniejsze publikacje: artykuły w czasopiśmie i piśmiennictwo naukowe różnego rodzaju. W drugim rozdziale autorka ukazuje rozwój nauk przyrodniczych, poczynając od lat sześćdziesiątych XIX w. N. Baczwarowa omawia w dalszej części pracy formy popularyzacji nauk przyrodniczych oraz oryginalne osiągnięcia własnej nauki. Przedstawiona jest wielofunkcyjność ówczesnej literatury. Nie tylko służyła ona „czystej” nauce, ale także miała uczyć i przygotowywać szersze kręgi odbiorców do nowego modelu życia. Tam, gdzie to było możliwe do przeprowadzania, starano się w wyraźny sposób oddzielić osiągnięcia własne od obcych.

Trzeci rozdział — to opis wzajemnych kontaktów naukowych Bułgarii z zagranicą, a także działalność naukowa Petera Berona, Dimitra Mutewa, Lubena Karawelowa i innych przedstawicieli ówczesnej bułgarskiej nauki. P. Beron (1800—1878) był autorem pierwszych prac naukowych, czym przyczynił się w zasadniczy sposób do zapoczątkowania bułgarskiego odrodzenia w nauce. Popularnością cieszył się jego *Podręcznik rybołówstwa* (1824 r.). D. Mutew, doktor nauk medycznych, badał problemy psychometrii. Wyniki swojej pracy przedstawił na uniwersytecie w Berlinie (1842 r.). L. Karawelow zajmował się wzajemnym powiązaniem różnych gałęzi nauk przyrodniczych i znaczeniem matematyki.

Na ostatnią część monografii składają się przypisy, bibliografia i streszczenia w językach rosyjskim i angielskim.

Na uwagę zasługuje baza źródłowa. Autorka wykorzystała w swej pracy liczne gazety, czasopisma, książki naukowe i popularnonaukowe oraz podręczniki. Monografia opatrzona jest licznymi przypisami, jak również obszernym wykazem literatury przedmiotu, co podnosi wartość omawianej książki.

Paweł Komorowski
(Warszawa)